

A lenini szakszervezeti koncepció aktualitása

Az 1917-es forradalom győzelmekor a bolsevikok gyakorlati kérdésként kerültek szembe a szakszervezetek szocializmusbeli szerepével. Szétzilalt gazdagságot örökölték. Az új államszervezet még csak alig kezdett kiépülni, így a szakszervezetek, az üzemi egyesületek és egyéb munkásbizottságok spontánul kezükbe vették a gyárak és üzemek igazgatását. Az 1918-19-ben uralkodó nézet szerint a szocializmusban, legalábbis távolban, a szakszervezetekre kell bízni a termelés irányítását. Közben azonban a gyakorlat más megoldásokat kényszerített ki. Mai szemmel már különösen tűnhet, de Leninnek csak óriási erőfeszítések révén sikerült elfogadtatnia, hogy a kollektív vezetés, ellenőrzés, valamint az egyszemélyi irányítás és felelősség a szocializmusban nem összefergethető. A gyakorlatban természetesen ezt ma már még inkább tudjuk — az anarchikus „demokrácia” fejszámlása könnyen átsapathat az operatívítás, az igazgatás túlsúlyába.

Az alapvető kérdés ma is az: vajon és továbbfejlesztendő lenini koncepció „végső” kiformalódását a Trockijjal lefolyt 1930-31-es ún. „szakszervezeti vita”, s az ezzel megújuló egyidőben kidolgozott új gazdaságpolitika segítette elő. A vitában Trockij a szakszervezetekre kívánta ruhálni a termelésirányítást. Az állam csak a legfelsőbb szinteken működtetne gazdasági szerveket. A szakszervezeteknek a „proletáröngyűlölet” nyugvó alá-főlé rendeltségét vizsgálókat kellene kialakítani. Így a katonai mintára racionalizált szervezetként képesek lennének irányítani feladataik ellátására. Ezzel a bürokratizálódás veszélyét is kiiktatnák — vélekedett Trockij.

A fentiek szerint átrendezett szakszervezetek elvesztenék szakszervezeti jellegüket; állami szervekké válnának és éppúgy el is bürokratizálnának — mutatott rá Lenin. A termelésirányítás és a munkásellenőrzést tehát szervezeti szinten kell választani. A szakszervezet maradjon a munkások által önműködő demokratikus tömegszervezet. Képviseletje a dolgozók érdekeit, gyakorolja a munkásellenőrzést a vállalati bürokratikus hajlamokat mutató proletárállam szervezetei fölött. Legalább ennyire fontos a „nevelőiskola” szerepe. A szakszervezet a szocializmusban átfogja a dolgozó tömegek nagy részét. Kiválóan alkalmas tehát a politikailag még kevésbé tudatosított és aktivizálódott munkások bevonására, nevelésére. A termelésre való mozgósításra. A mindennapi érdekeknek „megragadva” őket, képes felkelteni az egyének részvételi igényét, és fokozatosan az egyre „politikusabb” részvételi formák felé „terelni”. A szakszervezet a munkások által munkavállalói — partikuláris — érdekeket jeleníti meg, így mintegy előkészíti az általánosabb, politikai érdekek párt általi megfogalmazását. Természetesen e közben a szakszervezeti munkában is jelenkezik a politikai elem, mint ahogy a párt tekintettel van a dolgozók közvetlen, mindennapi érdekeire. E dialektikus kapcsolódás előfeltétele mindkét szervezet garanciákkal körülbástyázott öntevékenysége és önállósága.

Mivel Lenint korai halála megakadályozta koncepciója részletezőbb és „elméletibb” kidolgozásában, sokak számára még sem világos, hogy a „terelési segítése” és a nevelés csak az érdekvédelmi és ellenőrzési funkciók teljesítése esetén lehet hatékony. Lenin nem elsősorban valamiféle agitativ nevelésre és termelésre mozgósító kampányokra gondolt. — Ezeket más szervezet is elvégezheti — hanem a dolgozók érdemleges bevonására, a döntések előkészítésére, azaz a részvételen keresztüli nevelésre. A termelési célokkal való azonosulás csak az egyéni és csoportos érdekek elismerésével, bekapcsolásával jöhet létre. A szakszervezet speciális „jellegadó” funkcióját tehát az érdekvédelem adja, rajta átszűrődne érvényesülhet a többi. Az érdekvédelem magában foglalja az érdekek megjelenítését, szektálását és integrálását. A szocializmusban a szakszervezet természetesen nem sajátíthatja ki szindikalista módon a fenti funkciók gyakorlatát, de „O” az a szervezet, amelyet kifejezetten

ezek a feladatok illetnek. — Lenint idézve — „...mindaddig, amíg a termelés szükség szerűen a társadalomtól elkülönült igazgatási szervezet irányítása alatt áll!”.

Lenin felismerte, hogy a piaci mechanizmust teljesen kiiktató, naturalizált gazdaság kitermelji a túlközpontosítást. Ezzel megnö a bürokratizálódás veszélye és csökkennek a demokrácia érvényesülésének esélyei. A NEP keretében bevezették a vállalati önelszámolást. Lenin itt a vállalatok és felettes szervek elkülönülő hivatali érdekeinek ellenőrzésére tartotta a szükségesnek a szakszervezetek erősítését. Sőt mi több, — főleg a külföldi tőkes érdekeltségű üzemeknél, de nem csak ott! — a sztrájkot sem látta kizárnak. (LÖM, 44. 334. A szakszervezetek szerepe és feladatai.) Egy ilyen lépés azonban már szinte is egyszerre jelzi az állami munka bizonyos funkciózavarait és a szakszervezetek „gyengülését”.

Lenin haláláig nem tisztázódott véglegesen — különösen nem a kortársak előtt — hogy a NEP és a belőle következő társadalmi rendszabályok mennyiben átmenetiek, ideiglenesek, s mennyiben jelentik a szocializmus építésének általános keretét, az elméleti továbbfejlesztés kiindulópontját. Ez a bizonytalanság károsan hatott a NEP további sorsára éppúgy, mint a lenini szakszervezeti koncepció értelmezésére.

A dogmatikus politika a termelésre mozgósítást, a „kommunista nevelést” elszakította a saját feladatoktól. A „hajtoszisztem”-nek megfelelően teljesen fölszámolták a szakszervezetek szervezeti és politikai önállóságát. Elhalványult, szegénylős fellegaltatásba szorult a munkavállalói érdekvédelem, formalissá vált az ellenőrzési funkció. Csökkent a szakszervezetek társadalmi tekintélye és politikai súlya, így egyre kevésbé lehetett hatékony a nevelés és a mozgósítás is. Az államapparátus lényegében fölszívta magába integrálta a legyengült szakszervezeteket.

A demokratikus és érdekvédelemit forumok kiüresedése, sorvadása egyre növelte a politikai vezetés és a tömegek közötti távolságot. Ezt követte a pártion belülről és a pártion kívülről jelzőrendszer torzulása, aminek eredményeként a párt már nemcsak a tömegektől szakadt el, hanem a valóságra is érzékellenő vált. Az irányító központ — sok esetben ez már egvetlen személyi jelentett — önmagát az ösztársadalmi érdek automatikus kifejezőjének tekintette, holott az csak az érdekmegváltás ösztársadalmi fogalmazódhat meg. A harmonikus társadalomképzés jegrében minduntalan elként ellentmondások, így egyre szövevényesebb feszültségóckok álltak össze.

A felhalmozódó és legfeljebb tüneti kezeléssel tompított konfliktusok több esetben súlyos társadalmi válságokba torkoltak. A fennálló állapotok kritikája sokszor csak elnyomóróda jutott felszínre. Ahol az adott szektásburokratikus politikai mechanizmus valamennyire is stabil, nehezen alakulhat ki egy egyszerű marxista-leninista politikai fellépés. Így érthető, hogy a válságokban gyakran jelentős szerephez jutnak nem szocialista vagy egyenesen szocialistaellenes erők. Ha a politika nem képes az eseményekre hatékonyan reagálni, az ezen erőkre hivatkozva felmenti magát a korábbi hibák miatti felelőssége és a jövőbeni cselekvési kötelezettsége alól, kiesészhai a lába alól a talai.

A nem szocialistának nevezett csoportok jelentős része a megért” szocializmus hjbáitól idegenedett el, de korántsem akar visszatérni a kapitalizmushoz. Következőtes megújulási politikával újra a szocializmus — esetleg a korábbinál aktívabb — támogatójává tehető. A bizalmi válságban az elégedetlenség ostora gyakran — az önhibátukon kívül levengült — régi szakszervezeteken esett. Mellettük vagy helyettük — többé-kevésbé spontánul — érdekvédelmi szervezetek (munkásstanácsok, üzemi, munkásbizottságok, vagy ún. független szakszervezetek stb.) jöhetnek létre. Ha a párt az önkritikát nemcsak a normalizálás taktikai eszközeként fogja fel,

akkor visszahelyezi fogaikba a régi szakszervezeteket — esetleg új garanciákkal! Másrészt a szocializmusellenes hatásoktól megtisztuló új szervezeteket nemcsak egyszerűen megnyerni, hanem tartós, aktív és önálló elemként beépíti őket a szocializmus politikai rendszerébe.

Pártunk 1956 után marxista-leninista önkritikával reagált a fentiekhez hasonló kihívásokra. A konszolidációs politikával egyidőben megkezdte a szocialista demokrácia fejlesztésének nehéz munkáját. Az MSZMP KB, márciusi határozata leszögezte, hogy a gazdasági és politikai munkát összhangban kell javítani. Az életszínvonal-politika célkitűzéseit csak a társadalmi energiák felszabadításával, az egyéni érdekkeltségre és az anyagi ösztönzésre építő gazdasági mechanizmussal lehet teljesíteni. Meg kell újítani a gazdaság működését. Másik oldalról — mutat rá a dokumentum — jelentős átalakítást igényel a szocialista demokrácia egész rendszere.

Az MSZMP KB, 1966. május 10-i határozata máig hatóan körvonalazza a szakszervezet társadalmi-politikai pozícióját. Üzemi szervek széles körű beleszólást kaptak a vállalati gazdálkodásba és irányításba. Legerőtelesebb jogosultságuk a kilógazálási vagy köznapiabbnévén vétő-jog lett. Ez a felhatalmazás megvitotta az utat a vállalati dolgozó kollektívára és az irányítás partneri viszonyának megteremtése előtt. „A gazdasági mechanizmus reformjának egyik fontos politikai célja, hogy kedvezőbb feltételeket teremtsen a szocialista demokrácia további fejlődéséhez, elősegítve a dolgozók véleményének, javaslatainak hasznosítását, kollektív részvételt a gazdálkodás irányításában és ellenőrzésében.” — olvashatjuk egy néhány héttel későbbi határozatban — A politikai vezetés a direkt irányítás megszüntetésétől az /egyéni, szervezeti, kollektívák felelősségtudatának, öntevékenységének növekedését várta.

A gyakorlatban azonban igen nehezen jött létre a terv-és a piaci egysége. A gazdálkodó szervek reagálása sem egyezett az előre számítottal. A termelés irányítás bizonyos körében eluralkodott a társadalmi centrumokat elhanyagoló technokrata szemlélet. A másik oldalon viszont magát a reformot kezdték hibáztatni a fellemerülő hiányosságokért. A legtöbb esetben pedig egyszerűen arról volt szó, hogy a régi struktúrák és a régi szemléletmód megakadályozta a reformok következetes végigvitelét, valamint a koncepció hibás pontjainak menetekbeni korrigálását.

A különböző feszültségekre adott politikai és elméleti választ nem mindig sikerült összhangban hozni a mechanizmus komplex fejlesztésével, annak a politikai felépitménytel harmonizáló elményítésével. Egyesek a munkás részvételtre, és egy elvont munkásérdekre hivatkozva a a közvetlen demokrácia fórumait szembesítették a képviselői szervekkel. A másik álláspont, a szakszervezet megkerülve próbálta erősíteni az üzemi demokráciát.

Az utóbbi néhány évben a fejlődés jelentősen felgyorsult. Még korábban — és itt elsősorban az 1966-os pártfelfutárra, valamint az azt követő jogszabályokra gondolunk — az alanyi jogosultságok körében haladtunk előre, addig a bizalmi rendszer kiteljesítésével a szervezeti feltételek terén történt számottevő előrelépés. 1977-ről a bizalmiak és a bizalmi testületek váltak a szakszervezeti mozgalom gerincévé, és így remélhetőleg az állami vezetés a korábbiánál erősebb partnerévé.

Az elmúlt évben lezajlott párt-és szakszervezeti kongresszusokon részint kritikusan viszonyultak a szocialista demokrácia eddigi elért szintjéhez, részint az eddiginél hangsúlyozottabban emelték ki, hogy a termelési segítése csak az érdekvédelmi, képviselői funkciók teljesítése esetén realizálható. A továbblépés feladatai az alapszervezeti jelleg erősítésében, a szakszervezet politikai súlyát és a dolgozó előtti tekintélyét növelő garanciák kiepítésében fogalmazhatók meg.

GÉCZI JÓZSEF

A BTK küldöttgyűlése

A JATE Bölcsészettudományi Karának küldöttgyűlése március 5-én délután három órától este nyolcig tartott. A kari vezetőségnek az írásban kiadott beszámolóhoz tett szóbeli megjegyzéseit 50-nél is több felszólalás, élénk vita követte. Régen volt ilyen pezsgő hangulatú gyűlés a bölcsészkaron.

Újszászi Ilona, KISZ-titkár összefoglalta az alapszervezetek taggyűléseinek tapasztalatait. Elmondta, hogy általában önkritikusan értékelték a végzett munkát, elismerték a passzívítást, érdektelenséget, sok alapszervezetben a feloszlás gondolata is felvetődött. Sok helyen nem feleltek elég súlyt a Kongresszusi Levél vitáira.

A kari vezetőség felhívta a figyelmet arra, hogy meglévő lehetőségeinket jobban használjuk ki az érdekvédelemben, a Kari Tanácsban, s az intézményi demokráciában más formáinál. A Szegedi Egyetemről is szó esett: elhangzott olyan vélemény, hogy nem tölti be eléggé a diáklap szerepét, s ezen valahogy változtatni kellene.

Kalmár Melinda, vezetőségi tag, ismerte a kari vezetőség javaslatát a szervezeti változásról. Lényege: alapszerv létrejöhessen érdeklődési körök alapján, évfolyamtól, szaktól függetlenül is. A választott tevékenységet az alapszervezeteknek valamilyen módon közhásművűvé kellene tenni, minden csoport szervezzen minden évben legalább egy kari szintű rendezvényt. Ilyen módon lehetővé válnának 2-3 hetenként a központi, kari vitakörök.

A régi alapszervezetek, amennyiben változatlan formában kívánnak tovább dolgozni, szintén válasszanak maguknak egy-egy olyan központi tevékenységet, ami köré csoportosulva valóban közösségeknek tudnak majd működni. A „vándorlásnak” az új alapszervezetek a küldöttgyűlés utáni egy hónapban kellene megtörténjen. Az újonnan alakult alapszervezetek lehetőleg ne legyenek kisebbek 10 főnél és nagyobbak 25 főnél.

Ezután a hozzászólások következtek. Legtöbben a szervezeti változtatás tervezetéhez tettek

hozzá: bírálták, vagy helyeselték. Néhány érdekesebb gondolat: 1981/82-ben legyen az „átigazolási időszak” több, mint egy hónap. Nem BTK-s hallgató is lehessen alapszervezeti tag az új közösségekben. Az átalakítás érdekszervezet-központú legyen? — hangzott el a kérdés. Egy új alapszervezet vázolta programját okulásul: ok a „fontos haladás” taktikáját alkalmazza, mindig csak egy-egy részre törekedjen ki maguk elé, azt teljesítik, és jöhet a következő.

A hozzászólások természetesen sok más területet is érintettek. A tolmácsképzés problémáiról elmondták, nincs státusz, a végzett 72 ember hová menjen majd dolgozni? Csak fordítói diplomát kapnak, pedig az indulásakor tolmácsolásra jogosító papírt ígérték nekik — ilyen nincs. Tolmácsviszsgát az ELTE-n tehetnek — 300 forintért. Jövőre nem indul tolmácsszak, Mi lesz a tanárokkal? A hallgatók több kéressel, kérdéssel fordultak az egyetemi küldöttközgyűléshez és a KISZ-kongresszushoz. Emeljk fel a tanulmányi és szociális ösztöndíjak összegét. A kollégiumoknak: bizottságnak jobb anyagi lehetőségeket, hét közben is lehessen vendégeket fogadni — legyen több vendég-szoba, legyen szoba a házaspároknak. Gyorsítsák meg az új kollégium építését. Építsenek „albérlek” házát (ebbe társadalmi munkában a hallgatók is szívesen beegítenének). A KISZ legyen végre „nagykorú”, több kérdésben politizáljon, foglaljon állást. A tanárokról alkotott hallgatói vélemények jussanak el a megfelelő fórumokhoz, legyen eredményük. Az információk áramlása legyen szélesebb körű (nemcsak kari, egyetemi szinten). Javaslatoikat tettek az újonnan indult „Gondolat-je!” című időszakos kiadvány következő számaira.

A szervezeti változásról szóló javaslat, ennek kiegészítései, valamint a hozzászólások nagy részének elfogadása, Egyetemi Küldöttgyűlés elé terjesztésre javaslata után az új vezetőség és az egyetemi küldöttek megválasztása következett. Az új titkár Deák Agnes, II. éves hallgató lett.

MÓRÓCZ KÁROLY

Móra Kollégium

Február 26-án tartotta küldöttgyűlést a Móra Ferenc Kiváló Kollégium. A 361 kollégistát 74 küldött képviselte.

A kollégiumi bizottság beszámolóját az egy éves munkáról Törő Sándor titkár tartotta meg. Elmondta, hogy az alapközösségek többségének belső életében javulás következett be. Jellemzővé kezd válni és a fejlődés útjaként értékelhető, hogy a kollégisták egyre több közösséghez kapcsolódnak. A titkár az egyes kollégiumi munkakapcsolatok értékelése előtt kiemelte a könyvtáros, a politikai és a stúdiós csoport színvonalas munkáját.

A szakmai-tanulmányi munka az egyetemi képzéshez igazodóan, azt kiegészítő, a kollégisták igényeinek megfelelő volt. Például a különböző nyelvórák, az 5 szakcsoportban tartott szakkollégiumok, Az elsőévesek tanulmányi munkáját, a beilleszkedést a gólyatábor után seniorok segítették. A kollégiumi tanulmányi átlag 4,18.

A közművelődési munkával kapcsolatban elhangzott, hogy a kollégium 3 éve lehetőséget nyújt idegenvezetői képesítés megszerzésére. Megoldandó probléma viszont a köröknek megfelelő szintű, az öntevékeny, érdeklődés-alapuló téma-érdeklődés-vita tervének kidolgozása. Jök voltak a stúdiós csoport Filyelő összeállításai.

A politizálás fórumai nemcsak a politikai előadások, (a madridi értekezletéről, a lengyel eseményekről, a szakszervezetekről, az amerikai választásokról stb.) hanem szakmai jellegűek is voltak: pl. a II. világháborút bemutató többrészes Memento. A stúdiós politikai csoport tájékoztatókat, ismertetőket tartott. Megnőtt a politikai tőrténi érdeklődés is.

A társadalmi munkát a közösségi vállalás (évi 6 óra társadalmi munka a kollégiumért) határozta meg. Itt a részvétel aránya „javításra szorult”. Sokan vettek vizsonrt részt veradáson.

Sporttevékenységünket törészt a Hermann Kollégiummal közösen végeztük. Majális-játékos sportvetélkedő, Vizsákupa (ezen

a többi JATE-s kollégium is részt vett). Heti két alkalommal van testnevelésóra, mely a lányok körében népszerű. A fiúk a pályánkon sportolnak. A JATE SC segítségével a sportszereinket felújítjuk.

A stúdió is a Hermann Kollégiummal együttműködve fejlődött. Kiemeljük a Filyelő és Hátszólepcso című műsorokat, valamint a politikai, zenei részlegek munkáját.

Összefoglalva: a kollégiumi munkában továbbra is kötődünk egyetemünk, párt-és KISZ-szervezetünk célkitűzéseihez. A megfelelő sajátos arculatunkat megtartva aktívabban, a politizálásra felkészültebben kell tevékenykednünk. Folyamatosan figyelünk a közösségek változásait, megújulását, igényeinek alakulását — fejezte be a titkár a kollégiumi bizottság beszámolóját.

Ezt követően a ressortfelelősök egészítették ki a beszámolót, majd hozzászólások következtek, melynek során vita bontakozott ki.

A három és fél óras küldöttgyűlést alkotó legkőri jellegű volt. Többen beszéltek arról, miért nem kell mártékú a kollégiumért végzett társadalmi munkában a részvétel. Ez a kérdés azért nagy jelentőségű, mert szükséges a kollégium anyagi forrásai, szükség van az ebből származó bevételekre. A küldöttgyűlés úgy határozott, hogy nemcsak hétéven lesz lehetőség munkavégzésre, és nagyobb gondot fordítanak a munkahely megőrzésére.

Megfogalmazódott az is, hogy jó lenne, ha a kollégiumnak nagyobb beleszólása lenne tárgyi eszközöi felhasználásába.

Dr. Tóthné dr. Fábán Eszter, az egyetemi párt-vez. tagja, a JTK dékánhelyettese elmondta, az egyetem vezetői foglalkoznak a kollégiumok problémáival, s hasznosítják az itt elhangzóakat is.

A beszámoló és a javaslatoikat a küldöttgyűlés elfogadta. Vérol az új kollégiumi bizottság került megválasztásra. A kilenc tagú bizottság titkára Farkas Tünde lett.

DOBA LÁSZLÓ